

ДІАХРОНІЧНИЙ ОГЛЯД ДОСЛІДЖЕННЯ ПАРЕНТИФІКАЦІЇ В ЗАРУБІЖНІЙ ТА ВІТЧИЗНЯНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Лазарєв Олександр Михайлович

аспірант

Полтавського національного педагогічного університету

імені В. Г. Короленка

ORCID ID: 0009-0002-8613-145X

У статті здійснено комплексний теоретико-методологічний аналіз становлення та розвитку поняття «парентифікація» в межах зарубіжного та вітчизняного наукового дискурсу. Метою роботи є ретроспективний огляд еволюції поглядів на інверсію ролей у дитячо-батьківських стосунках: від перших клінічних описів у межах системної сімейної терапії до сучасних багатофакторних моделей. Методологія дослідження ґрунтується на системному, структурно-функціональному, культурно-психологічному, діяльнісному й особистісно-орієнтованому підходах, із використанням таких методів, як порівняльний аналіз, узагальнення та індукція. Наукова новизна полягає у спробі комплексного теоретичного осмислення світового досвіду. У межах діахронічного підходу виокремлено ключові етапи концептуалізації феномена: класичний етап, де парентифікація розглядалася як порушення сімейної етики та ієрархії; етап емпіричної верифікації, на якому було розроблено типологію (інструментальна та емоційна парентифікація), інструменти кількісного вимірювання та етап локальної адаптації, де феномен досліджується крізь призму соціальних трансформацій, трансгенераційних травм та специфіки українського соціокультурного контексту. Особливу увагу приділено порівнянню підходів до розуміння деструктивного та адаптивного потенціалу парентифікації. Висновки статті підкреслюють необхідність подальшої інтеграції історичного досвіду задля розробки сучасних програм психологічної корекції осіб, які пережили досвід ранньої дорослості.

Ключові слова: парентифікація, інверсія ролей, системна сімейна психологія, діахронічний аналіз, дитячо-батьківські стосунки, емоційна експлуатація, сімейна ієрархія, резильєнтність.

Lazariiev O. DIACHRONIC REVIEW OF RESEARCH ON PARENTIFICATION IN FOREIGN AND DOMESTIC PSYCHOLOGY

The article provides a comprehensive theoretical and methodological analysis of the formation and development of the concept of "parentification" within foreign and domestic scientific discourse. The aim of the work is to provide a retrospective review of the evolution of views on role inversion in child-parent relationships: from the first clinical descriptions within systemic family therapy to modern multifactorial models. The research methodology is based on systemic, structural-functional, cultural, psychological, activity-based and personality-oriented approaches, using such methods to provide comparative analysis, generalization and induction. The scientific novelty lies in the attempt at a comprehensive theoretical understanding of world experience. Within the framework of the diachronic approach, key stages of conceptualization of the phenomenon are identified: the classical stage, where parentification was considered as a violation of family ethics and hierarchy; the stage of empirical verification, which developed a typology (instrumental and emotional parentification), quantitative measurement tools and the stage of local adaptation, where the phenomenon is studied through the prism of social transformations, transgenerational traumas and the specifics of the Ukrainian socio-cultural context. Special attention is paid to comparing approaches to understanding the destructive and adaptive potential of parentification. The conclusions of the article emphasize the need for further integration of historical experience for the development of modern programs of psychological correction of individuals who have experienced early adulthood.

Key words: parentification, role inversion, systemic family psychology, diachronic analysis, child-parent relationships, emotional exploitation, family hierarchy, resilience.

Вступ. Актуальність дослідження феномена парентифікації зумовлена докорінними змінами в структурі та функціонуванні сучасної сім'ї, що дедалі частіше супроводжуються порушенням міжпоколінних кордонів та інверсією сімейних ролей. В умовах глобальної соціальної нестабільності, збройних конфліктів та економічних криз дитина часто стає вимушеним ресурсом для стабілізації емоційного стану дорослих, що призводить до передчасного та деструктивного дорослішання. Попри тривалу історію вивчення в межах системної сімейної терапії, концепт парентифікації залишається дискусійним, трансформуючись від суто клінічного опису патології до багатоаспектного аналізу адаптаційних стратегій особистості. Діахронічний огляд розвитку цього поняття в зарубіжній та вітчизняній психології дозволяє не лише простежити зміну наукових парадигм, а й виявити

специфічні соціокультурні чинники, що впливають на формування раннього дорослішання у різних історичних контекстах.

Мета дослідження. Здійснити ретроспективний аналіз становлення поняття парентифікації, виявити ключові етапи його концептуалізації в різних психологічних школах та порівняти специфіку дослідження цього явища в зарубіжному та вітчизняному науковому просторі для визначення сучасних векторів вивчення проблеми.

Матеріали та методи. Терміном «парентифікація» (від англ. parent – один із батьків) позначається складний психологічний феномен, коли дитина та батьки міняються ролями: дитина бере на себе відповідальність за дорослих, фактично стаючи «батьком для своїх батьків».

Еволюція наукового концепту пройшла шлях від суто клінічного спостереження до системного вивчення в межах сімейної психології та нейробіології. Сучасні науковці розглядають парентифікацію не як одиничну подію, а як процес з різними рівнями інтенсивності – від адаптивної допомоги по дому до деструктивного психологічного симбіозу. Дослідники виділяють два основних типи парентифікації:

- інструментальна, коли дитина виконує фізичні обов'язки (прибирання, заробіток грошей, догляд за молодшими). Вважається менш травматичною, якщо вона визнається батьками та відповідає віку;
- емоційна, коли дитина стає конфідентом, терапевтом або партнером для батьків. Це найбільш деструктивна форма, оскільки вона виснажує емоційні ресурси дитини.

Актуальні напрямки досліджень (2020-ті роки) зосереджені на аспектах культурного контексту парентифікації, трансгенераційної передачі та наслідків у дорослому віці. У наукових колах дискутується питання: де проходить межа між здоровим вихованням відповідальності і патологічною експлуатацією, а також як розв'язати цю проблему й компенсувати наслідки для дорослих людей, які втратили власне дитинство. Попри значний масив даних питання діагностичного інструментарію залишаються відкритими. Більшість тестів базуються на ретроспективних спогадах дорослих, що може бути суб'єктивним; також бракує методів виявлення проблеми у дітей. Існує гіпотеза, що за певних умов цей досвід може формувати високу резильєнтність, але механізм того, чому одні діти «ламаються», а інші стають сильнішими, вивчено недостатньо.

Для сучасного українського психологічного дискурсу проблема парентифікації набуває особливої гостроти у зв'язку з екстремальними умовами воєнного стану. Повномасштабна агресія спричинила руйнування звичних сімейних ієрархій: через травматизацію дорослих, розлучення сімей та втрату опікунів значна частина українських дітей опинилася в ситуації вимушеної психологічної акселерації. Крім того, актуальність дослідження зумовлена необхідністю подолання трансгенераційної естафети парентифікації, що історично закріпилася в українській культурі як адаптивний механізм у відповідь на соціальні катаклізми.

У дослідженні проведено діахронічний аналіз феномену парентифікації, що дозволило систематизувати історичні етапи його трансформації та виявити специфічні особливості адаптації зарубіжних теоретичних моделей до сучасного українського соціокультурного контексту. У таблиці 1 представлено огляд ключових положень фундаторів парентифікації як психологічного феномена.

Таблиця 1

Внесок учених-психологів у розробку теорії парентифікації

	Автор	Дослідження
1	Сальвадор Мінухін (Salvador Minuchin)	Засновник структурної сімейної терапії, ввів термін «батьківська дитина» (parental child). Порушення сімейних ієрархій та концепція «дитини-виконавця» (executive child). “Families and Family Therapy” (1974)
2	Іван Бузормені-Надь (Ivan Boszormenyi-Nagy)	Фундатор контекстуальної сімейної терапії, «невидима лояльність», етичний баланс сім'ї. “Families and Family Therapy” (1974). Концепція сімейного «бухгалтерського балансу» (боргів та заслуг)
3	Ерік Берн (Erik Lenard Bern) Вірджинія Сатір (Virginia Satir)	Альтернативні концепції наступності між поколіннями в порушеннях особистих кордонів
4	Девід Р. Олсон (David R. Olson)	Дисфункційний тип сім'ї з перевернутою структурою, тобто з інверсією ролей, коли за дитиною закріплюється роль батьків
5	Джон Боулбі (John Bowlby), Мюррей Боуен (Murray Bowen)	Концепція тріангуляції, коли дитина залучається до конфлікту між батьками, стаючи для них емоційною опорою
6	Грегорі Юркович (Gregory Jurkovic)	Модель «втраченого дитинства», поділ на інструментальну та емоційну парентифікацію
7	Ненсі Д. Чейз (Nancy D. Chase)	Концепція «адаптивної парентифікації». “Burdened Children: Theory, Research, and Treatment of Parentification” (1999)
8	Ліза Хупер (Lisa M. Hooper)	Соціокультурна модель, розробка Parentification Inventory (PI), концепція резильєнтності
9	О. Кочарян	Структура організації та типологічні варіанти функціонування симптомокомплексу «емоційного холоду»

Закінчення таблиці 1

	Автор	Дослідження
10	О. Кононенко	Адаптація до українського контексту, зв'язок із перфекціонізмом та ідентичністю
11	Т. Титаренко	Засоби самопомоги в умовах тривалої травматизації

Попри те, що термін «парентифікація» був офіційно введений у науковий обіг лише у другій половині ХХ століття, підґрунтя для розуміння інверсії ролей можна знайти у фундаментальних працях класиків психології. У цей період явище розглядалося не як окремих феномен, а як частину глобальних процесів формування особистості та сімейної динаміки.

Видатний психоаналітик З. Фройд опосередковано торкався теми механізму парентифікації у своїй концепції едіпового комплексу та ідеалізації батьків. Він доводив, що передумовою для формування супер-Его є вимушена відмова дитини від своїх природних потягів заради очікувань батьків, приймаючи їх як власні, без критичного переосмислення, що і є ранньою формою емоційної парентифікації.

Засновник індивідуальної психології А. Адлер, досліджуючи черговість народження (сиблінгову позицію), описав роль «старшої дитини», яка бере на себе відповідальність за молодших та підтримку сімейного порядку. Він стверджував, що такі діти швидше дорослішають, формують особливий стиль життя, орієнтований на досягнення та служіння іншим у майбутньому.

К.-Г. Юнг, родоначальник аналітичної психології, висунув надзвичайно важливу тезу, яка стала ключовою для розуміння парентифікації: «Ніщо не має сильнішого психологічного впливу на навколишнє середовище і особливо на дітей, ніж непрожите життя батьків» [1, с. 67]. Він стверджував, що дитина несвідомо відчуває нереалізовані амбіції або пригнічені емоції батьків і тому змушена жити не своїм життям, намагаючись виправдати очікування або прожити те, що не вдалося їм.

У класичному психоаналізі парентифікація розглядається як внутрішньопсихічний процес, коли фокус аналізу зміщується на соціальну роль дитини у сімейній ієрархії та закладається фундамент трансгенераційного аспекту – дитина стає «компенсатором» психологічних дефіцитів батьків.

У 1970-х роках напрям досліджень змістився з індивідуальної психіки дитини на сімейну як цілісну систему. Парентифікація почала розглядатися не як риса характеру, а як структурне порушення динаміки всієї родини. Ключовий внесок у цей період зробили дві школи: контекстуальна та структурна. Засновник структурної сімейної терапії Сальвадор Мінухін (Salvador Minuchin) вважав, що проблема полягає у розмитості підсистемних кордонів, коли між батьками виникає вакуум або конфлікт, а дитина залучається для підтримки стабільності сім'ї. «Батьківська дитина (parental child) – це продукт делегування повноважень у сім'ях з великою кількістю дітей або там, де один із батьків відсутній. Проблема виникає, коли відповідальність не санкціонована дорослими або перевищує ресурси дитини» [2, с. 134].

І. Бузормені-Надь відійшов від класичного психоаналізу, вважаючи, що головне в сім'ї – не потяги дитини, а міжособистісна справедливість. Учений запровадив поняття «сімейної лояльності» та «рахунків справедливості у контексті сімейної системної терапії. Згідно з цією теорією, парентифікація виникає, коли дитина стає «кредитором» для батьків, віддаючи більше ресурсів, ніж отримує, що порушує етичний баланс у родині. Коли батьки не можуть виконувати свої функції (через хворобу, депресію чи інфантильність), дитина з лояльності «кредитує» сім'ю своєю дитячою свободою, беручи на себе дорослі ролі. «Парентифікація – це суб'єктивне спотворення стосунків, при якому дитина змушена діяти так, ніби вона є батьком для свого власного батька, тоді як останній регресує до ролі дитини» [3, с. 151]. І. Бузормені-Надь підкреслює, що це не лише зміна ролей, а порушення трансгенераційного етичного кодексу, коли дитина стає жертвою «невидимої лояльності» та змушена обслуговувати психологічні борги попередніх поколінь, що позбавляє її права на власне автономне життя [3].

Таким чином, якщо за етичним підходом І. Бузормені-Наді увага акцентується на суб'єктивному переживанні провини та лояльності, то структурна модель С. Мінухіна фокусується на функціональних деформаціях сімейної системи. Ці підходи не суперечать, а доповнюють один одного: С. Мінухін описує, як виглядає парентифікація ззовні, а І. Бузормені-Надь пояснює, чому дитина погоджується на цю руйнівну роль.

Подальші дослідження були зосереджені на проблемах трансгенераційної передачі, коли парентифіковані батьки схильні парентифікувати своїх дітей, створюючи замкнене коло сімейних боргів, а також на порушеннях міжпоколінних кордонів та інверсії ролей. Уперше було розмежовано функціональну допомогу (яка розвиває відповідальність) та патологічну (яка руйнує ідентичність дитини). Так, Е. Берн (Eric Lennard Berne), В. Сатір (Virginia Satir) запропонували альтернативні концепції наступності між поколіннями у порушеннях особистих кордонів. Д.-Р. Олсон (David R. Olson) виділив дисфункційний тип сім'ї з перевернутою структурою, тобто з інверсією ролей, коли за дитиною закріплюється роль батьків. Дж. Боулбі (John Bowlby) та М. Боуен (Murray Bowen)

сфокусувалися на процесі триангуляції, коли дитина залучається до конфлікту між батьками, стаючи для них емоційною опорою.

Етап емпіричної верифікації (1990–2010-ті) характеризується переходом від якісних клінічних спостережень до кількісних вимірювань та глибокої диференціації поняття. Один із ключових дослідників явища парентифікації є Г. Юркович (Gregory Jurkovic), який першим перевів дискусію в площину психології розвитку. Книга “Lost Childhoods: The Plight Of Parentified Child” є фундаментальною у цій темі, оскільки допомагає зрозуміти, як ранній досвід надмірної відповідальності впливає на доросле життя, побудову стосунків та рівень тривожності. Його концепція «втраченого дитинства» підкреслює, що найбільша шкода полягає не у фізичній праці дитини, а в її екзистенційній самотності в ролі емоційного опікуна батькі. Розподіл парентифікації на інструментальну та емоційну дозволив зрозуміти, чому одні діти після важкого дитинства стають резильєнтними, а інші все життя страждають від депресії та відчуження. «Найбільш руйнівною є емоційна парентифікація, де дитина слугує контейнером для неперероблених тривог батьків. Це призводить до розвитку «хибного Я», оскільки потреби дитини приносяться в жертву стабільності сімейної системи» [4, с. 34]. PAQ (Parentification Questionnaire), розроблений Г. Юрковичем, став золотим стандартом для ретроспективної оцінки дитячого досвіду дорослими.

Визнана експертка з теорії та методів лікування парентифікації Ненсі Д. Чейз (Nancy D. Chase) – одна з перших, хто досліджував ідею «адаптивної парентифікації», вказуючи, що за певних умов такий досвід може сприяти розвитку стійкості та самостійності. Її наукові роботи – база, без якої поява сучасних інструментів діагностики була б неможливою. Як зазначає Чейз, парентифікація – це не просто виконання дорослих обов'язків; це емоційне та когнітивне перевантаження, яке змушує дитину відмовитися від власних потреб у розвитку заради підтримання психологічної цілісності батьків [5, с. 75].

Американська дослідниця, провідна сучасна експертка Л. Хупер (Lisa M. Hooper) розглядає парентифікацію крізь призму етнічності, раси та культури, змістивши фокус з патології на соціокультурні умови. Вона систематизувала це явище, значно розширила емпіричну базу вивчення, розробила сучасний інструментарій та перетворила концепцію парентифікації з абстрактного клінічного спостереження на вимірювану наукову модель. Створений у 2009 р. опитувальник HPS (Hooper Parentification Inventory) за методикою Л. Хупер оцінює різні аспекти залученості дитини в сімейні справи, дозволяє кількісно оцінити феномен та вивчити довгострокові наслідки для здоров'я. «Ми повинні розрізняти парентифікацію як патологію та як адаптивний механізм. У певних соціокультурних контекстах помірна інструментальна парентифікація може сприяти розвитку вищого рівня емпатії та відповідальності (resilience)» [6, с. 695].

Завдяки роботам Г. Юрковича та Л. Хупер парентифікація перестала сприйматися як монолітне явище. Дослідники зосередилися на розробці стандартизованого інструментарію та аналізі наслідків, а розробка діагностичного інструментарію дозволила психологам перейти до статистики. Головним здобутком етапу став поділ феномену на два функціональні типи – інструментальну та емоційну. Експериментально доведено, що парентифікація може бути менш травматичною, якщо вона соціально схвалена і не перешкоджає розвитку дитини. Проте емоційну парентифікацію визнано найбільш деструктивною, оскільки вона прямо атакує емоційну сферу дитини та її ідентичність.

Результати. Концепція Л. Хупер дозволяє по-новому поглянути на український досвід. В умовах війни та економічних випробувань парентифікація в українських сім'ях часто виступає не свідомою експлуатацією дитини батьками, а в якості колективної стратегії адаптації до ворожого середовища. Це ставить перед українськими психологами завдання не лише лікувати наслідки інверсії ролей, а й інтегрувати набуту дитиною стійкість у здорову дорослу ідентичність.

В українському науковому просторі вивчення парентифікації має свої особливості. На противагу західним підходам дослідники розглядають цей феномен як трансгенераційну травму та соціальну витривалість. Перші згадки з'явилися у працях, присвячених дисфункційним сім'ям (кінець 90-х – 2010-ті). Українські психологи адаптували термін, пов'язавши його з поняттями інверсії та ієрархії. Так, О. Кононенко зосередила увагу на зв'язку парентифікації з перфекціонізмом та емоційним вигоранням. Вона довела, що парентифікована дитина переносить модель «гіпервідповідальності» у доросле життя, що призводить до хронічного стресу. У межах своїх досліджень з психології сім'ї та клієнт-центрованої психотерапії О. Кочарян розглядає це психологічне явище як механізм, що блокує формування автентичної ідентичності: дитина навчається відчувати лише те, що потрібно батькам, втрачаючи контакт із власними бажаннями. У дослідженнях синдрому «емоційного холоду» в міжособистісних стосунках вивчаються наслідки емоційної недоступності батьків. Дитина змушена заслуговувати на любов, виконуючи дорослі функції, що має негативний вплив на майбутнє партнерство. Людина відчуває власну цінність лише тоді, коли вона корисна, що закладає фундамент для майбутнього емоційного вигорання [8]. Підтверджено, що в українських реаліях межа між «вихованням відповідальності» та «емоційною експлуатацією» часто розмита та потребує особливої уваги фахівців.

Наразі українська психологія, зокрема школа Т. Титаренко [9], розглядає парентифікацію в контексті психології життєстійкості. В умовах війни діти часто беруть на себе дорослі ролі не через дисфункцію батьків, а через екстремальні зовнішні обставини. Українські науковці досліджують, як цей досвід впливає на психіку: чи стає він джерелом сили (посттравматичне зростання), чи перетворюється на травму «вкраденого дитинства» або «вимушеного дорослішання». Експерти Центру гідності дитини при Українському Католицькому Університеті [10] звертають увагу на парентифікацію воєнного часу, яка є найбільш травматичною, оскільки в цей період має формуватися навчальна діяльність та довольна поведінка, а замість цього ресурс витрачається на обслуговування дорослих потреб. Через високий рівень тривоги діти ніби «завмирають», пригнічуючи власні потреби, щоб не обтяжувати батьків.

Останні дослідження (2022–2025 рр.) свідчать, що війна каталізує раннє дорослішання. Науковцями (В. Зливков [11], А. Широка, О. Бардюк, Г. Панок [12], В. Горбунова, В. Климчук, В. Березнюк [13] тощо) зроблено вагомі кроки щодо адаптації методик для виявлення цього стану в умовах міграції та воєнного стану. Якщо західна парадигма розглядає парентифікацію як результат індивідуальної неспроможності батьків (мікрорівень), то українська психологічна думка інтегрує цей феномен у контекст макросоціальних викликів, розглядаючи його як наслідок історичного перезавантаження сімейної системи.

Таблиця 2

Порівняльний аналіз підходів до парентифікації

Зарубіжний досвід	Критерії порівняння	Вітчизняна школа
Терапія «внутрішньої дитини», деконструкція хибного «Я»	Мета дослідження	Відновлення суб'єктності в умовах колективної травми, інтеграція досвіду
Дисфункція сім'ї, індивідуальна патологія батьків	Основний тригер	Зовнішні кризи (війна, соціальна нестабільність), трансгенераційна травма
Переважно як патологія та порушення прав дитини	Сприйняття явища	Як вимушена стратегія адаптації та джерело специфічної резильєнтності

Висновки. Результатом діахронічного аналізу досліджень феномену парентифікації було встановлено, що еволюція концепту пройшла шлях від етичного «боргу» до багатофакторної моделі адаптації. Підтверджено гіпотезу, що в умовах сучасних викликів парентифікація в Україні трансформується із суто сімейної девіації у стратегію колективного виживання, що потребує нових підходів у психокорекції. Виявлено, що деструктивний вплив парентифікації може бути нівельовано через соціальне визнання зусиль дитини та підтримку її суб'єктності, що відкриває шлях до посттравматичного зростання. Об'єднуючи історію та сучасність, можемо зробити висновок про подвійну природу парентифікації як деструктивного чинника, так і ресурсу резильєнтності. У наш час українська дитина не просто «доглядає за батьками», вона часто стає провідником у цифровому світі та емоційним щитом у ситуації постійної загрози, що вимагає перегляду класичних терапевтичних протоколів. В українській психології парентифікація часто виступає не лише як сімейна дисфункція, а й як адаптивний механізм у відповідь на історичні травми та сучасні виклики (війна, соціальна нестабільність). Це доводить відмінність досліджень українських психологів, які адаптували теорію до сучасних реалій. Отже, діахронічний огляд дозволяє стверджувати, що сучасна парадигма вивчення феномену зміщується від констатації раннього дорослішання до дослідження механізмів формування емоційної стійкості. Саме розвиток резильєнтності у парентифікованих дітей є ключем до збереження ментального здоров'я нації у посттравматичний період. Перспективи подальших досліджень полягають у площині вивчення нових форм інверсії ролей (зокрема цифрової парентифікації) та створення оновленого діагностичного інструментарію, адаптованого до викликів сьогодення.

Література:

1. Юнг К. Г. Людина та її символи / пер. з англ. Київ : Центр учбової літератури, 2022. 136 с.
2. Minuchin S. Families and Family Therapy. Cambridge: Harvard University Press, 1974. 288 p.
3. Boszormenyi-Nagy L., Spark G. Invisible Loyalties M. Reciprocity in Intergenerational Family Therapy. New York: Harper & Row, 1973. 408 p.
4. Jurkovic, G. J. Lost Childhoods: The Plight of the Parentified Child. Brunner / Mazel. 1997.
5. Chase N. D. Tifed children grow-up: Dual patterns of high and low functioning. *High-performing families: Causes, consequences, and clinical solutions* / eds. B. E. Robinson, N. D. Chase. American Counseling Association. 2001. P. 157–189. URL: <https://psycnet.apa.org/record/2000-16013-007>
6. Hooper L. M., Doehler K., Wallace S. A., Hannah N. J. Predictors of growth and distress following childhood parentification: A retrospective exploratory study. *Journal of Child and Family Studies*. 2008. Vol. 17 (5). P. 698. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10826-007-9184-8>

7. Кононенко О. І., Григоращенко А. В. Психологічні особливості адаптації дітей в умовах війни. *Психологія та соціальна робота*. 2023. Вип. 1 (2). С. 71–79. DOI: <https://doi.org/10.18524/2707-0409.2022.1-2.286668>
8. Синдром «емоційного холоду» в міжособистісних стосунках : колективна монографія / О. С. Кочарян, Н. М. Терешенко, С. В. Фролова, М. Є. Жидком. ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. С. 123–129. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/30518/>
9. Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самопомоги в умовах тривалої травматизації : монографія. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 160 с. URL: <https://files01.core.ac.uk/download/pdf/160006893.pdf>
10. Формування безпечного середовища для дітей. Центр гідності дитини УКУ. URL: <https://cdc.ucu.edu.ua/uk/about-us/>
11. Діти і війна : монографія / Зливков В. Л., Лукомська С. О., Євдокимова Н. О., Липінська С. В. Київ ; Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2023. 221 с. URL: [https://opac.kpi.ua/estorage/i/Dity i viina 2022 VL Zlyvkov.pdf](https://opac.kpi.ua/estorage/i/Dity%20i%20viina%202022%20VL%20Zlyvkov.pdf)
12. Панок В. Г. Психологічні дослідження в умовах війни: проблеми і завдання. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. Т. 5. № 1. С. 1–12. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/374>
13. Березнюк В. О. Роль стилів батьківського виховання у забезпеченні психологічного благополуччя підлітків. *Ментальне здоров'я*. 2025. № 4. С. 12–15. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-2005/2025-4>

References:

1. Yunh, K. H. (2022). *Liudyna ta yii symvoly* [Man and his symbols]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury, 136 [in Ukrainian].
2. Minuchin, S. (1974). *Families and Family Therapy*. Cambridge: Harvard University Press, 288 [in English].
3. Boszormenyi-Nagy, I., Spark, G. M. (1973). *Invisible Loyalties: Reciprocity in Intergenerational Family Therapy*. New York: Harper & Row, 408 [in English].
4. Jurkovic, G. J. (1997). *Lost Childhoods: The Plight of the Parentified Child*. New York: Brunner / Mazel, 240 p. [in English].
5. Chase, N. D. (2001). Parentified children grow-up: Dual patterns of high and low functioning. *High-performing families: Causes, consequences, and clinical solutions* / eds. B. E. Robinson, N. D. Chase. American Counseling Association. 157–189. Retrieved from: <https://psycnet.apa.org/record/2000-16013-007> [in English].
6. Hooper, L. M., Doehler, K., Wallace, S. A., Hannah, N. J. (2008). Predictors of growth and distress following childhood parentification: A retrospective exploratory study. *Journal of Child and Family Studies*. 17(5). 698. <https://doi.org/10.1007/s10826-007-9184-8> [in English].
7. Kononenko, O. I., Hryhorashchenko, A. V. (2022). *Psykhologichni osoblyvosti i adaptatsii ditei v umovakh viiny. Psykholohiia ta sotsialna robota*. [Psychological characteristics and adaptation of the child in the conditions of crime]. *Psykhologhiia ta sotsialna robota*, 1(2), 71–79. <https://doi.org/10.18524/2707-0409.2022.1-2.286668> [in Ukrainian].
8. Syndrom «emotsiinoho kholodu» v mizhosobystisnykh stosunkakh: kolektyvna monohrafiia. [The syndrome of “emotional coldness” in interpersonal relationships: a collective monograph] / Kocharian, O. S., Tereshchenko, N. M., Frolova, Ye. V., Zhydko, M. Ye. (2019). *KhNU imeni V. N. Karazina*, 123–129. Retrieved from: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/30518/> [in Ukrainian].
9. Tytarenko, T. M. (2018). *Psykhologichne zdorovia osobystosti: zasoby samodopomohy v umovakh tryvaloi travmatyzatsii: monohrafiia*. [Psychological health of the individual: self-help tools in conditions of prolonged traumatization: monograph]. *Kropyvnytskyi: Imeks-LTD*, 160. Retrieved from: <https://files01.core.ac.uk/download/pdf/160006893.pdf> [in Ukrainian].
10. Formuvannia bezpechnoho seredovishcha dlia ditei. Tsentr hidnosti dytyny UKU [Creating a safe environment for children. UCU Child Dignity Center]. Retrieved from: <https://cdc.ucu.edu.ua/uk/about-us/> [in Ukrainian].
11. Dity i viina: monohrafiia [Children and wine] / Zlyvkov V. L., Lukomska S. O., Yevdokymova N. O., Lipinska S. V. (2023). Kyiv; Nizhyn: Vydavets PP Lysenko M. M. 2, 221. Retrieved from: [https://opac.kpi.ua/estorage/i/Dity i viina 2022 VL Zlyvkov.pdf](https://opac.kpi.ua/estorage/i/Dity%20i%20viina%202022%20VL%20Zlyvkov.pdf) [in Ukrainian].
12. Panok, V. G. (2023). *Psykhologichni doslidzhennia v umovakh viiny: problemy i zavdannia* [Psychological research in wartime: problems and tasks]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*. T. 5, 1. 1–12. Retrieved from: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/374> [in Ukrainian].
13. Berenziuk, V. O. (2025). *Rol styliv batkivskoho vykhovannia u zabezpechenni psykhologichnoho blahopoluchchia pidlitkiv* [The role of parenting styles in ensuring the psychological well-being of adolescents]. *Mentalne zdorovia*, 4, 12–15. <https://doi.org/10.32782/3041-2005/2025-4> [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 16.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 21.05.2026